

El domini anarquista també al camp

Jordi Pomés Vives

Durant la Guerra Civil, Canet hagué de viure algunes realitats força excepcionals o extraordinàries almenys a nivell de comarca. Algunes d'elles tristament extraordinàries, com l'alt nombre de morts violentes en la rereguarda. D'altres, molt sorprenentment -i, per a molts, també tristament- excepcionals com ara el fet que mantingués un alcalde anarquista fins a l'abril del 1938; o bé que el domini sindical pagès, almenys fins molt avançat el 1937, fos també clarament anarquista. I això en una comarca d'absolut domini sindical agrari «rabassaire», és a dir, dominat per la Unió de Rabassaires de Catalunya. No fou casual que el president d'aquest sindicat des del 1932 fos un maresmenc, Josep Calvet, d'Argentona, i que fos aquest mateix el que dirigís, juntament amb importants dirigents rabassaires -alguns d'ells de la nostra costa, com Joaquim Pou, de Sant Pol-, la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat durant la guerra. Per altra banda, la mateixa població de Canet fou, des que es fundà el sindicat rabassaire el 1922, un dels principals puntals d'aquesta organització sindical en el Maresme. Canet tingué adherit a la Unió de Rabassaires dues importants cooperatives agràries: la Germanor i el Progrés. No em consta que cap més població catalana tingués associat a aquesta Unió més d'una cooperativa.

I malgrat tot, tal com deia, sorprenentment i també excepcionalment al Maresme, a partir del juliol de 1936, i durant una bona part de la guerra, fou la CNT la prin-

cipal autoritat pagesa a Canet. Què va passar? Per què Canet va haver de ser tan diferent de la resta de poblacions de la comarca? No fou pas perquè el municipi es distingís o fos gaire diferent de la resta del Maresme pel que feia a la distribució de la propietat rural o bé al tipus de cultius que s'hi conreaven. El 1936 Canet tenia al voltant d'un centenar d'hectàrees d'hortes, en què el principal cultiu era la patata primerenca, unes 150 hectàrees de vinya, unes 40 hectàrees dedicades als cereals i llegums, unes 50 hectàrees d'ametllers i més de 100 hectàrees de garrofers.^[1] Aquestes terres eren cultivades fonamentalment per modestes famílies pageses en règim de parceria, arrendament i també de petita propietat.^[2] Només les hortes més grans eren treballades per jornalers, els quals podien arribar a sumar un centenar de persones.^[3] El conjunt de la pagesia representava prop d'un 20% de la població activa del municipi, unes 300 persones.^[4]

Per altra banda, aquesta pagesia, abans d'esclatar la guerra, estava integrada en cooperatives, teòricament allunyades dels ideals anarquistes: les dues «rabassaires», ja esmentades, que el 1934 agrupaven 128 pagesos; i el sindicat agrícola catòlic, que el 1935 associava 108 agricultors més. I a pesar d'aquesta força numèrica cooperativista, fou la Secció de Pagesos de la CNT -que no arribava al centenar de socis el juliol de 1936- la que imposà en bona mesura els seus criteris a l'hora de constituir el que hauria de ser l'únic sindicat agrícola existent a la població a partir de l'agost de 1936: la Unió Agrícola

Col·lectivitzadora. Aquesta Unió s'havia creat seguint les ordres del Decret de la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat de 27 d'agost de 1936, el qual, a banda de fer obligatòria la sindicació de tots els pagesos catalans, establí que a cada poble de Catalunya hi hauria d'haver un, i només un, sindicat o cooperativa agrícola. Per tant, en aquelles poblacions que, com Canet, hi haguessin el juliol de 1936 més d'una cooperativa agrícola, el decret les obligava a fusionar-se en una de sola. I així es féu, com a tot arreu. El sorprenent del cas canetenc fou que aquesta nova cooperativa naixés, tal com dèiem, sota un clar ascendent anarquista. El mateix nom triat per batejar la nova entitat -Unió Agrícola Col·lectivitzadora- ja tenia clares

Cultius del camp canetenc a inicis del segle XX, a prop de l'antic escorxador. BPGP

connotacions llibertàries.^[5] I certament no enganyà a ningú, perquè ben aviat passà a controlar i dirigir d'alguna manera les 23 finques agràries que s'arribaren a col·lectivitzar a Canet durant la guerra. I a partir del gener de 1937 els elements més radicals d'aquesta Unió, amb poder dins d'ella, intentarien a la

força -encara que infructuosament- la col·lectivització total del terme, començant a confiscar terres sense permís dels propietaris ni de l'Ajuntament.

La Unió Agrícola Col·lectivitzadora, a banda de ser la resultant d'una fusió de cooperatives, fou també el fruit d'una fusió merament sindical entre la Secció local de Pagesos de la CNT i la secció local de la Unió de Rabassaires, a la qual pertanyien bona part dels pagesos socis de la Germanor i el Progrés. És a dir, la Unió Agrícola Col·lectivitzadora fou alhora una entitat econòmica -que passà a controlar el conjunt de la producció agrària local, i això, en un context de gran escassetat d'aliments significà moltíssim- i una entitat sindicalista -que passà a representar sindicalment el conjunt de la pagesia local, i això també representà molt-. D'aquesta manera, el domini d'aquesta entitat per part dels cenetistes féu créixer, encara més, el poder polític que aquests exerciren sobre el conjunt de Canet fins molt avançada la guerra.

La fusió sindical canetenca entre cenetistes i «rabassaires», que fou molt excepcional també al conjunt de Catalunya, es podria explicar en part pels importants antecedents de col·laboració que, almenys des del 1918 -l'any en què es fundà la «rabassaire» Germanor com a «societat obrera agrícola»-, havien tingut uns i altres: en primer lloc, en les importants lluites laborals al camp entre 1918 i 1920 (que posteriorment es repetirien entre 1931 i 1934); en segon lloc, en la formació del primer nucli sindical agrari canetenc que s'adherí a la Unió de Rabassaires el 1923;^[6] i en tercer lloc, en el més que probable acolliment que la Germanor -primer com a societat obrera i després, a partir de 1924, com a cooperativa-, va oferir a pagesos de sensibilitats sindicals anarcosindicalistes sobretot en els moments de màxima repressió contra l'anarquisme, com en la Dictadura de Primo de Rivera. La Germanor, fins al moment de la seva fusió el 1936, es distingí per seguir una línia sindical rotundament esquerrana i en cert sentit radical.^[7]

Tot plegat hagué de facilitar l'entesa amb els anarquistes l'agost del 1936. Però aquesta entesa no s'acabaria d'explicar sense tenir present la forçada pressió que els llibertaris, que mantenien en aquell context un domini aclaparador del poder polític, sindical i policial o milicià, pogueren exercir sobre els seus «companyes» «rabassaires». Per als cenetistes, en aquell marc històric tan favorable a ells, «fusió» significà en bona mesura «adhesió» al seu sindicat. D'aquesta manera, els acords de «fusió» inclogueren unes bases segons les quals s'implantaria la petita col·lectivitat (antic amo amb els seus treballadors), malgrat que es respectaria -almenys inicialment- la petita propietat (treball familiar).^[8] Per altra banda, els pactes possibilitaren que a Canet, tot i la ferma oposició a les col·lectivitzacions que la Unió de Rabassaires exercí a nivell de Catalunya, dirigents locals rabassaires, com ara Salvador Bruset Tuneu, dirigissin

col·lectivitats. Bruset dirigí la que probablement fou la més important col·lectivitat agrària canetenca, la que rebé el nom d'Horta Col·lectivitzada núm. 1 (la de Vil·la Flora -de més de 6 hectàrees-, propietat dels Busquets).^[9]

Molt probablement, seguint les recomanacions que la CNT féu en el seu Ple de camperols que celebrà a Barcelona a principis de gener de 1937, les col·lectivitats canetenques formaren part, amb personalitat i jurisdicció pròpia, de la Unió Agrícola Col·lectivitzadora local.^[10] Aquesta, almenys mentre els cenetistes governaren l'Ajuntament, tingué molt bones relacions amb aquest. Setmanalment -almenys durant els primers mesos de la guerra- demanava a l'Ajuntament préstecs i bestretes per pagar els jornals dels treballadors col·lectivitzats.^[11] Per altra banda, també el govern municipal els cedí -a petició de la Unió Agrícola- uns locals per a magatzems i oficines, situat a la Rambla President Macià, núm. 61. Finalment l'Ajuntament va designar aquesta mateixa Unió com a principal proveïdora dels menjadors públics locals.^[12]

Però, òbviament, no tot foren facilitats i bones enteses. El caràcter predominantment anarquista que tingué aquesta Unió Agrícola canetenca possiblement col·laborà a aïllar-la de la resta de «sindicats agrícoles» locals del Maresme, integrats tots ells en una potent federació comarcal i dominats tots ells per la Unió de Rabassaires. Tot i que oficialment també la Unió Agrícola canetenca va pertànyer a aquesta federació comarcal, no em consta cap col·laboració entre elles i és molt significatiu que Canet fos l'única població del litoral que no tingué cap representant dins el Consell directiu d'aquella Comarcal, formada per 41 membres!^[13] I això sens dubte acabà repercutint en el bon funcionament del sindicat agrícola canetenc així com de l'agricultura local en general, ja que la Comarcal tenia moltes competències en la distribució, als seus sindicats federats, de molt necessaris forniments agrícoles com ara adobs, llavors, productes fitosanitaris i de tot l'imprescindible per tal que les produccions de les terres rendissin correctament. Precisament, les grans dificultats que van haver d'afrontar totes les col·lectivitats agràries canetenques foren degudes no només a la manca de recursos per finançar-se, sinó també d'homes -per la progressiva crida de lleves per anar al front- i de direcció adequada, amb la falta de tot tipus de forniments agraris.^[14]

Per altra banda, aviat sorgiren dins la Unió Agrícola canetenca tensions entre els anarquistes i els «rabassaires» més moderats. Tot i que la convivència de totes les sensibilitats sindicals existents dins d'una mateixa entitat no hagué de ser fàcil des d'un principi i, tal com afirma Xavier Mas, hi hagué confrontació entre ells,^[15] la primera prova documental d'aquesta lluita data del gener de 1937, quan diversos afiliats de la Unió de Rabassaires de Canet varen presentar una denúncia

a la Junta de Seguretat Interior, Secció Comarques, on exposaven que els anarquistes havien trencat els acords a què havien arribat per fundar la Unió Agrícola Col·lectivitzadora. Denunciaven la voluntat anarquista d'aconseguir una col·lectivització total forçada: «aquesta setmana diversos petits conreadors han rebut comunicats en els quals se'ls anuncia la col·lectivització dels seus horts i petites parcel·les de terra que posseeixen. Avui ja han procedit a començar aquestes confiscacions anant a treballar en aquests horts obrers de la col·lectivitat... creant una excitació en el poble de Canet, ja que ademés [sic] la Col·lectivitat té anunciada la col·lectivització total de les terres del poble».^[16] Probablement aquest fou el moment en què els elements més moderats de la Unió de Rabassaires local passarien a l'ofensiva per trencar l'hegemonia sindical anarquista. És significatiu que si encara el gener de 1937 la secció de pagesos de la CNT local es vanagloriava, mostrant llistes i xifres, de tenir sota els seus rengles al conjunt dels 161 pagesos canetencs que no tenien cap terra en propietat^[17] -la qual cosa evidenciava que, per als dirigents anarquistes, la «fusió» de 1936 havia significat «adhesió» a la CNT-, mesos després reconeixia comptar sols amb 90 pagesos associats.^[18] Fou un senyal clar del fet que ja no se sentia l'única ni la principal autoritat de la pagesia local. Per altra banda, el progressiu i rotund fracàs de la majoria de col·lectivitats del camp canetenques, tal com descriu Xavier Mas,^[19] col·laborà decisivament a la definitiva pèrdua de la seva hegemonia. Per acabar de reblar el clau, sols hauríem de tenir presents la progressiva i galopant desmoralització generalitzada en tota la població a mesura que avançava la guerra del que era o havia de ser «la revolució anarquista» i sens dubte el rotund gir polític «antianarquista» que a nivell general català i espanyol suposaren els Fets de Maig de 1937.

Si a l'estiu del 1936 la força de l'anarquisme al camp canetenc havia comptat indubtablement amb l'escalf del triomf de la revolució llibertària, amb les armes a la mà, a Canet i al conjunt de Catalunya, el progressiu desencís del que significà aquesta revolució i el progressiu desarmament d'aquest corrent sindical radical acabaren de desinflar inexorablement també el domini molt forçat que els anarquistes havien exercit sobre la pagesia canetenca.

JORDI POMÉS I VIVES
Historiador

[1] Aquestes són unes dades extreïdes de l'amillament de 1944 (LLOBET, Salvador: «De geografía agraria de la comarca del Maresme (Barcelona)» a *Revista de Estudios Geográficos*, núms. 58-59, 1955:292). Vegeu també POMÉS, Jordi, «Alguns apunts sobre la transformació del secà al regadiu a Canet de Mar (l'aprofitament agrari de pous i mines)» dins *El Sot de l'Aubó*, núm.20, 2007:37-41.

[2] Els que tenien terra pròpia, com que no solia ser suficient, complementàriament també treballaven terres d'altri en sistema de parceria, arrendament o fins com a jornalers.

[3] Però si sumem tots els pagesos que al llarg de l'any anaven a jornal durant alguna època, la xifra podia pujar fins les 160 persones. El juliol de 1936 hi havia un total de 161 jornalers agraris censats («Estadísticas

Agràries 13.1.» (Arxiu Històric Municipal de Canet de Mar)).

[4] L'abril de 1936 els sectors d'agricultura i pesca sumaven 383 persones (el 18'62% de la població activa) (MAS GIBERT, Xavier, *Guerra-revolució i contrarevolució a Canet de Mar (1936-1943)*, Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 2002:216). Dec a aquest llibre de Xavier Mas la major part d'informacions en què m'he basat per elaborar aquest article.

[5] A la resta de la comarca totes les noves cooperatives es van passar a dir Sindicat Agrícola de [el nom de la població].

[6] L'anarquista Societat d'Obrers Agricultors (SU-CNT) animà als seus afiliats a assistir al primer míting que la Unió de Rabassaires celebrà a Canet el 1923 (MAS GIBERT, Xavier i AMAT, Jordi, *De la Guerra de Cuba a la Guerra Civil*, Beca Bonal, Inèdit:270). En aquest acte el líder rabassaire Lluís Companys Jover afirmà: «no ens espan ten els camins de la revolta(...) La victòria és nostra perquè tenim la raó i la força(...) (Grans aplaudiments)». (*El Diluvio*, 7-3-1923:15; *La Terra*, 15-3-1923).

[7] Vegeu POMÉS, Jordi, «Sindicalisme i cooperativisme agrari a Canet de Mar (1918-1936). Les cooperatives agrícoles Germandat, catòlica i Progrés» dins *El Sot de l'Aubó*, Canet de Mar, núm.32, juny 2010:3-11.

[8] MAS, Xavier, *Guerra-revolució...*:233-234.

[9] MAS, Xavier, *Guerra-revolució...*:371.

[10] MAYAYO, Andreu, *De pagesos a ciutadans*, Barcelona, Afers, 1995:168. En la relació de les finques agràries expropiades que ofereix Xavier Mas, en la majoria de casos s'especifica que era «destinada a la col·lectivització del Sindicat Agrícola», és a dir a la Unió Agrícola Col·lectivitzadora (MAS, Xavier, *Guerra-revolució...*:227-229).

[11] MAS, Xavier, *Guerra-revolució...*:221-222.

[12] MAS, Xavier, *Guerra-revolució...*:224; 369.

[13] FEDERACIÓ DE SINDICATS AGRÍCOLES DE CATALUNYA. COMARCAL MARESME: Exercici 1936-1937. Memòria, Vilassar de Mar, octubre del 1937:74.

[14] MAS, Xavier, *Guerra-revolució...*:216, 220.

[15] MAS, Xavier, *Ibid*:218.

[16] MAS, Xavier, *Ibid*:233-234.

[17] Aquesta secció va lliurar a l'Ajuntament aquesta llista, la qual va titular «Lista de los trabajadores 'sección campesinos' pertenecientes a la 'Confederación Nacional del Trabajo' antes del 19 de julio de 1936, de Canet de Mar». Però en realitat es referien a «després del 19 de juliol». En la part superior del full de la llista hi havia imprès el segell del sindicat «Unión Agrícola Colectivizadora. CNT-Unión de Rebasaires [sic]».

[18] MAYAYO, Andreu, *De pagesos...*:268.

[19] MAS, Xavier, *Guerra-revolució...*:216, 220-222, 225.